

POBIJANJE DUŽNIKOVIH PRAVNIH RADNJI PREMA ZAKONU O OBVEZNYM ODNOSIMA

Mr. sc. Hrvoje Momčinović *

UDK 347.447.93

Prethodno znanstveno priopćenje

Prikazuje se pravni institut pobijanja dužnikovih pravnih radnji reguliran odredbama čl. 66. do 71. Zakona o obveznim odnosima (Nar. nov., br. 35/05 - u daljnjem tekstu: ZOO).

Rad počinje prikazom pojma pobijanja, uz općenitu naznaku pretpostavki pobijanja. Nakon toga obrađene su opće pretpostavke primjene tog instituta (dospjela tražbina, insolventnost dužnika, dužnikova pravna radnja i oštećenje vjerovnika) i paulijanske tužbe kao propisane posebne pretpostavke. Razmotreno je i isključenje pobijanja.

Rad završava izlaganjem o sredstvima pobijanja, roku za podnošenje tužbe i učinku pobijanja.

Ključne riječi: pobijanje, dužnikova pravna radnja, paulijanske tužbe, učinak pobijanja

I. UVODNE NAPOMENE

Nerijetko se u životu događa da dužnik, u razdoblju od sklapanja nekog ugovora pa do dospelosti svojih ugovornih obveza, smanjuje svoju imovinu kojom odgovara za ispunjenje obveza. Smanjenjem imovine može postati i platno nesposoban i time ugroziti mogućnost naplate vjerovnikove tražbine.

U takvom slučaju vjerovnik može, sukladno odredbama čl. 66. do 71. ZOO, pobijati pravne radnje kojima je izravno ili neizravno oštećen.

Rad o pobijanju dužnikovih pravnih radnji izvan stečaja započinjemo kratkim prikazom pojma pobijanja, uz naznaku pretpostavki pobijanja.

---

* Mr. sc. Hrvoje Momčinović, sudac Ustavnog suda Republike Hrvatske u mirovini

Zatim ćemo obraditi opće pretpostavke pobijanja. U okviru ove teme posebno će se razmotriti: tražbina dospjela za isplatu, insolventnost dužnika, dužnikova pravna radnja i postojanje oštećenja vjerovnika.

Izlaganje o posebnim pretpostavkama pobijanja obuhvaća razmatranja o četiri vrste paulijanske tužbe: doloznoj, kulpoznoj, obiteljskoj i kvazipaulijanskoj.

U poglavlju koje slijedi (Isključenje pobijanja) govorit ćemo o iznimkama od mogućnosti pobijanja, a u poglavlju pod naslovom: Sredstva pobijanja o tužbi za pobijanje, pasivno legitimiranim osobama, prigovoru pobijanja te o mogućnosti izbjegavanja pobijanja.

Na kraju će se obraditi učinak pobijanja i rok za podnošenje paulijanskih tužbi. Zaključna razmatranja u najkraćim crtama ističu temeljne odrednice instituta pobijanja elaborirane u tekstu ovog rada.

II. POJAM POBIJANJA

Temeljne odredbe koje uređuju odnose vjerovnika i dužnika sadržava ZOO u članku 65., koji glasi: “Na temelju obveze vjerovnik je ovlašten zahtijevati od dužnika njezino ispunjenje, a dužnik je dužan u cijelosti ispuniti je. Za ispunjenje obveze dužnik odgovara cjelokupnom svojom imovinom.”

Iz tih odredaba proizlazi da je objekt vjerovnikovih tražbina ukupna dužnikova imovina u stanju u kojem postoji u vrijeme dospelosti tražbina. Bez imovine dužnik ne može ispuniti obvezu, a vjerovnik se nema iz čega namiriti. Zbog toga postoji interes vjerovnika da se dužnikova imovina ne uništi odnosno ne umanjuje.

S druge strane postoji interes dužnika da što slobodnije raspolaže svojom imovinom. U našem pravnom sustavu nema izričitog propisa koji bi u svrhu osiguranja vjerovnikovih tražbina ograničavao dužnikovu slobodu raspolaganja njegovom imovinom, jer bi to bilo u suprotnosti s načelima prava raspolaganja vlastitom imovinom, načelom slobode ugovaranja i sl.

Međutim, nije rijedak slučaj da dužnik u razdoblju od sklapanja ugovora do dospelosti svojih obveza smanjuje vlastitu imovinu, tako da o dospijeću vjerovnikovih tražbina dođe u stanje prezaduženosti ili platežne nesposobnosti, čime ugrožava mogućnost vjerovnikove naplate. Dužnik npr. valjanim pravnim poslom sklopljenim s trećom osobom prenese cijelu svoju imovinu, ili njezin dio, trećemu.

Kako pravni poredak nije mogao izričito i izravno zabraniti dužniku raspolaganje imovinom, stvoren je institut vjerovnikova prava pobijanja dužnikovih radnji, koji uređuju odredbe čl. 66. do 71. ZOO.

Pobijanje se (lat. *actio Pauliana*) može definirati kao instrument obveznog prava koji pruža vjerovniku iz obveznog odnosa - a radi namirenja njegovih tražbina - pravo pobijati valjana imovinskoppravna raspolaganja insolventnog dužnika, namirujući se iz nekih vrijednosti koje više ne pripadaju dužnikovoj imovini, već imovini njegovih pravnih sljednika na toj imovini.¹

Pobijanje dužnikovih pravnih radnji javlja se u dvije inačice: a) pobijanje izvan stečaja, uređeno odredbama ZOO-a, koje dolazi do primjene dok nad dužnikom nije otvoren stečaj, kao i poslije eventualne obustave stečajnog postupka, te b) pobijanje u stečaju koje je uređeno Stečajnim zakonom (Nar. nov., br. 44/96, 29/99, 129/00, 123/03, 197/03 i 187/04). Izvanstečajno i stečajno pobijanje imaju istu svrhu, zbog čega pružaju i slična rješenja. Ipak, postoje i razlike: u izvanstečajnom pobijanju svrha je namirenje samo jednog vjerovnika, a pobijanje u stečaju ima cilj oglašavanje pravne radnje bez učinka prema stečajnoj masi i vraćanje u stečajnu masu sve imovinske koristi stečene na osnovi pobijane radnje.

U nastavku rada prikazat ćemo pobijanje izvan stečaja prema odredbama ZOO-a.

III. PRETPOSTAVKE POBIJANJA

Kako bi se moglo pristupiti pobijanju pravnih radnji dužnika poduzetih na štetu vjerovnika, moraju se steći određene pretpostavke.

Prema stajalištu iznesenom u pravnoj književnosti, moraju se kumulativno ispuniti četiri opće pretpostavke (propisane odredbama čl. 66. ZOO) te jedna od posebnih pretpostavki (one su propisane odredbama čl. 67. ZOO). Pored toga, sudionici u sporu moraju imati aktivnu odnosno pasivnu legitimaciju (propisanu odredbama čl. 69. ZOO).² Tako i sudska praksa (odluka Visokog

¹ Gorenc, V., u Komentaru Zakona o obveznim odnosima (autori: Česić, Z., Gorenc, V., Kačer, H., Momčinović, H., Pavić, D., Perkušić, A., Pešutić, A., Slakoper, Z., Vidović, A. i Vukmir, B.), RRiF-plus, Zagreb, 2005., str. 107.

² Kačer, H., Pobijanje pravnih radnji dužnika (*actio Pauliana*), Aktualnosti hrvatskog zakonodavstva i pravne prakse (Godišnjak 10), Organizator, Zagreb, 2003., str. 452; Pavlović, M., Pobijanje dužnikovih pravnih radnji izvan stečaja, Hrvatska pravna revija, br. 8/03, str. 30; Gorenc, op. cit., str. 108.

trgovačkog suda Republike Hrvatske, Pž-3104/01 od 4. XI. 2003., Ing PSP 04-I/str. 53).

IV. OPĆE PRETPOSTAVKE

1. Općenito

Opće pretpostavke pobijanja utvrđene su odredbama čl. 66. ZOO, koje glase:

“(1) Svaki vjerovnik čija je tražbina dospjela za isplatu, i bez obzira kad je nastala može pobijati pravnu radnju svog dužnika koja je poduzeta na štetu vjerovnika.

(2) Smatra se da je pravna radnja poduzeta na štetu vjerovnika ako zbog nje dužnik nema dovoljno sredstava za ispunjenje vjerovnikove tražbine.

(3) Pod pravnom radnjom razumijeva se i propuštanje zbog kojega je dužnik izgubio kakvo materijalno pravo ili kojim je za njega nastala kakva materijalna obveza.”

Prema tim odredbama, opće pretpostavke pobijanja jesu: a) dospelost vjerovnikove tražbine, b) insolventnost dužnika, c) dužnikova pravna radnja, te d) postojanje oštećenja vjerovnika.

Kako je već rečeno, za uspješno pobijanje moraju se te pretpostavke ispuniti kumulativno.

2. Tražbina dospjela za isplatu

Dospelost tražbine za isplatu znači da je nastupio rok za ispunjenje dužnikove obveze, što dalje znači da je dužnik pao u zakašnjenje. ZOO ne traži da je tražbina utvrđena pravomoćnom sudskom odlukom³ niti traži ovršnost vjerovnikove tražbine.⁴

³ Tako i sudska praksa (odluka Vrhovnog suda Republike Hrvatske, Rev-2322/92 od 29. XI. 1995, Izbor 2/96-51).

⁴ To je i stajalište sudske prakse (odluka Vrhovnog suda Republike Hrvatske, Rev-836/90 od 13. VI. 1991., Izbor 93/77)

To stajalište preteže i u pravnoj teoriji: Vedriš, M.-Klarić, P., *Gradansko pravo*, Narodne novine, Zagreb, 1998., str. 166; Radolović, A., *Pobijanje dužnikovih pravnih radnji*, In-

Glede vrste tražbine za koju se može pobijati dužnikova radnja, smatramo da ZOO daje pravo pobijanja samo onom vjerovniku tražbina kojeg je novčana. Tako i sudska praksa (odluka Županijskog suda u Koprivnici, Gž-962/00 od 30. XI. 2000., Ing PSP 01-1/str. 80). To proizlazi iz tekstualne interpretacije odredbe čl. 66. ZOO: vjerovnikova tražbina treba biti "... dospjela za isplatu..." (st. 1.), a to je slučaj kad se potražuje neki novčani iznos, a ne nenovčano činjenje ili propuštanje. To se potvrđuje i odredbom st. 2. čl. 66., prema kojoj se smatra da je pravna radnja poduzeta na štetu vjerovnika ako zbog nje dužnik "nema dovoljno sredstava za ispunjenje vjerovnikove tražbine", pri čemu pod "dovoljnim sredstvima" treba razumjeti samo novčana sredstva. To stajalište da su predmet zaštite kod pobijanja samo novčane tražbine vjerovnika zastupa i dio teorije.⁵ Izraženo je i drukčije stajalište: pobijanje se može zahtijevati i za nenovčanu tražbinu.⁶

Nije bitno kad je vjerovnikova tražbina nastala. Vjerovnik može pobijati dužnikovu pravnu radnju bez obzira na to je li njegova tražbina nastala prije ili poslije te radnje. Tako i sudska praksa (odluka Vrhovnog suda Republike Hrvatske, Rev-2506/82 od 10. V. 1983., PSP-23/93).

3. Insolventnost dužnika

Insolventnost dužnika znači da "dužnik nema dovoljno sredstava za ispunjenje vjerovnikove tražbine" (čl. 66., st. 2. ZOO). To ne znači da nema uopće imovine, nego da je bez sredstava koja omogućuju naplatu tražbine. Vjerovnik mora dokazati insolventnost dužnika u odnosu na konkretnu tražbinu vjerovnika, npr. dokazujući da se neuspješno pokušao namiriti u ovršnom postupku, ili nenaplativost tražbina iz prije vođenih sporova od strane istog ili drugih vjerovnika, ili sadržaj izjave samog dužnika itd.

Ne zahtijeva se se da je dužnik uopće nesposoban za plaćanje, jer je temelj izvanstečajnog pobijanja vezan za određenu tražbinu pojedinog vjerovnika, pa

---

formator, br. 4770 od 24. XI. 1999., str. 13; Gorenc, op. cit., str. 108; Kačer, op. cit., str. 452; Pavlović, op. cit., str. 31. Protivno: Vizner, B., Komentar Zakona o obveznim (obligacionim) odnosima, vlastita naklada, Zagreb, 1978., str. 1118, koji odredbu ZOO-a o dospjelosti tražbine tumači u smislu zahtjeva za njezinom ovršnošću.

⁵ Vizner, op. cit., str. 1119; Vedriš-Klarić, op. cit., str. 166.

⁶ Gorenc, op. cit., str. 108; Pavlović, op. cit., str. 31; Radolović, op. cit., Informator, br. 4770 od 24. XI. 1999., str. 14.

je dostatno dokazati da je račun dužnika kod vjerovnika imao negativan saldo (odluka Visokog trgovačkog suda Republike Hrvatske, Pž-3104/01 od 4. XI. 2003., Ing PSP 04-1/str. 53).

4. Dužnikova pravna radnja

Pod pravnom radnjom u svjetlu instituta pobijanja treba razumjeti svaki postupak dužnika zbog kojeg se njegova imovina materijalno smanjuje u nečiju korist, ali ne u vjerovnikovu korist - ili zbog kojeg dužnik dolazi u nepovoljan položaj u nekom pravnom postupku, s tim da se izgledi njegovih vjerovnika na namirenje umanjuju ili formalno pravno pogoršavaju.⁷

Pod radnjom treba razumjeti ponajprije pravne poslove, jednostrane i dvostrane, naplatne i besplatne. Pored ugovora, pravne radnje obuhvaćaju i različite druge radnje, pa i faktične radnje dužnika kojima se treći okoristio na štetu dužnikove imovine (npr. dužnik uništi mjenicu po kojoj bi mu treća osoba trebala platiti neku svotu).

Pod pravnom radnjom razumije se i propuštanje zbog kojega je dužnik izgubio kakvo materijalno pravo ili kojim je za njega nastala kakva materijalna obveza (čl. 66., st. 3. ZOO). Dužnik je npr. propustio: istaknuti prigovor zastare, prijaviti tražbinu u stečajnom postupku, protestirati mjenicu i sl. Ovamo spadaju i različita procesnopravna propuštanja, npr. podnošenje prigovora protiv platnog naloga, podnošenje žalbe protiv presude i sl.

5. Postojanje oštećenja vjerovnika

Šteta nanescena vjerovniku pravnom radnjom dužnika i vjerovnikovo namirenje temeljni je smisao instituta pobijanja.⁸ Zato je potrebno dokazati ne samo da je vjerovniku nanescena šteta nego i da je zbog dužnikove pravne radnje u njegovoj imovini došlo do takve negativne promjene koja je onemogućila namirenje vjerovnikove tražbine. To je i stajalište sudske prakse (odluka Županijskog suda u Koprivnici, Gž-560/99 od 2. III. 2000., Ing PSP 00-1/str. 55).

Ponekad će biti teško dokazati izravnu vezu između dužnikove pravne radnje i posljedice (dužnik nema dovoljno sredstava), to prije ako se u kratkom

⁷ Gorenc, op. cit., str. 109.

⁸ Gorenc, supra; Kačer, op. cit., str. 456.

razdoblju dogodi više radnji, pa ni zbog jedne pojedinačno nije nastupila takva posljedica, nego samo zbog više njih zajedno. Tada treba uzeti da je namirenje vjerovnika onemogućeno i pobijanom pravnom radnjom i da će njezinim pobijanjem vjerovnik doći u povoljniji materijalnopravni ili formalnopravni (u nekom postupku) položaj u svrhu namirenja svoje tražbine.⁹

V. POSEBNE PRETPOSTAVKE POBIJANJA

1. Općenito

Posebne pretpostavke pobijanja utvrđene su odredbama čl. 67. ZOO, koje glase:

“(1) Naplatno raspolaganje može se pobijati ako je u vrijeme raspolaganja dužnik znao ili mogao znati da poduzetim raspolaganjem nanosi štetu svojim vjerovnicima i ako je trećoj osobi s kojom je ili u čiju je korist pravna radnja poduzeta to bilo poznato ili moglo biti poznato.

(2) Ako je treća osoba dužnikov bračni drug, ili srodnik u ravnoj liniji, ili u pobočnoj liniji do četvrtog stupnja, ili po tazbini do istog stupnja, smatra se da joj je bilo poznato da dužnik poduzetim raspolaganjem nanosi štetu vjerovniku, osim ako dokaže suprotno.

(3) Kod besplatnih raspolaganja i s njima izjednačenih pravnih radnji smatra se da je dužnik znao da poduzetim raspolaganjem nanosi štetu vjerovniku, i za pobijanje tih radnji ne zahtijeva se da je trećoj osobi to bilo poznato ili moglo biti poznato.

(4) Odricanje od nasljedstva smatra se besplatnim raspolaganjem.”

Kako je već rečeno, za uspješno ostvarenje instituta pobijanja potrebno je ostvarenje svih općih pretpostavki te barem jedne od posebnih.

Posebne pretpostavke čine suvremene inačice klasične paulijanske tužbe, a s obzirom na vrstu pravnog posla, na određene subjektivne okolnosti na strani dužnika ili treće osobe te rok za podizanje tužbe, mogu se svrstati u četiri skupine: a) doložna paulijanska tužba (čl. 67., st. 1. ZOO), b) kulpozna paulijanska tužba (čl. 67., st. 1. ZOO), c) obiteljska paulijanska tužba (čl. 67., st. 2. ZOO) i d) kvazipaulijanska tužba (čl. 67., st. 3. i 4. ZOO).

---

⁹ Gorenc, supra; Kačer, op. cit., str. 457.

Te se tužbe međusobno ne isključuju, pa vjerovniku stoji na dispoziciji odabir one koja mu najviše odgovara. Tako npr. ako mu je istekao rok za podnošenje jedne tužbe, može svoj zahtjev za pobijanje ostvariti tužbom za koju je predviđen dulji rok za podnošenje.¹⁰

2. Doložna paulijanska tužba

Ta tužba (*actio Pauliana dolosa*) podiže se kad je dužnik tako raspolagao svojom imovinom da se njegovom pravnom radnjom ona smanjila zbog ispunjenja kakve pravne obveze, i da je pritom znao da poduzetim raspolaganjem nanosi štetu vjerovniku. Praktično je ta tužba neprimjenjiva na situacije u kojima je dužnikova radnja poduzeta prije nastanka vjerovnikove tražbine.¹¹

Znanje dužnika da radnjom šteti vjerovniku mora postojati u trenutku poduzimanja radnje, a kad je riječ o pravnom poslu, to je trenutak njegova sklapanja (perfekcije). Naknadno saznanje ne štodi (*mala fides superveniens non nocet*), što znači da se dužnikova pravna radnja neće moći pobijati.¹² Ta okolnost može bitno smanjiti mogućnost pobijanja doložnom tužbom, jer dužnik u trenutku poduzimanja radnje često još nije insolventan, ili nije imao svijest da će to postati, ili svijest da će tom radnjom nanijeti štetu vjerovniku.

Pored znanja dužnika da radnjom šteti vjerovniku, za tu se tužbu traže još dvije pretpostavke: 1. da je raspolaganje dužnika (pravna radnja) naplatno, te 2. da je trećoj osobi (s kojom je ili u korist koje je pravna radnja poduzeta) bilo poznato da dužnik zna da sklapanjem pravnog posla nanosi štetu vjerovniku. To znanje treće osobe mora postojati u trenutku poduzimanja dužnikove pravne radnje - npr. sklapanja ugovora (odluka Vrhovnog suda Republike Hrvatske, Rev-783/98 od 15. V. 2001., Ing PSP 02-1/str. 3). Pod "trećom osobom" treba razumjeti ne samo dužnikova suugovaratelja nego i svakoga tko je izvukao kakvu korist iz pravne radnje dužnika koja se pobija - kao npr. treći (korisnik) iz ugovora u korist trećega (v. поближе odredbe čl. 337.-340. ZOO).

---

¹⁰ Gorenc, op. cit., str. 110; Kačer, op. cit., str. 458.

¹¹ Kačer, op. cit., str. 459.

¹² Vedriš-Klarić, op. cit., str. 167; Kačer, supra; Gorenc, op. cit., str. 111.

3. Kulpozna paulijanska tužba

Ta se tužba (*actio Pauliana culposa*) podiže kad dužnik nije znao, ali je u trenutku poduzimanja pravne radnje mogao znati da poduzetim raspolaganjem nanosi štetu vjerovniku. To će biti slučaj kad dužnik nije postupao s pažnjom koja se u pravnom prometu zahtijeva, tj. nije postupao kao dobar gospodarstvenik odnosno dobar domaćin (čl. 10., st. 1. ZOO). Skrivljeno neznanje dužnika posljedica je njegove obične nepažnje (*culpa levis*).¹³

Mogućnost znanja mora postojati u trenutku poduzimanja pravne radnje.

Pored skrivljenog neznanja dužnika, za tu tužbu traže se još dvije pretpostavke: 1. da je raspolaganje dužnika naplatno, te 2. da je trećoj osobi (s kojom je ili u korist koje je pravna radnja poduzeta) moglo biti poznato da je dužnik mogao znati kako sklapanjem pravnog posla nanosi štetu vjerovniku (obična nepažnja, *culpa levis*, trećega).¹⁴

Za kuploznu je tužbu bitno da je dužnik odgovoran zato što nije znao ono što je "mogao znati" da je postupao s pažnjom dobrog gospodarstvenika odnosno dobrog domaćina.

Prema odredbama čl. 67., st. 1. ZOO, vjerovnik ima pravo izbora hoće li naplatno raspolaganje dužnika pobijati doložnom ili kulpožnom tužbom. U slučaju doložne tužbe mora dokazati dužnikovo znanje (svijest) o nanošenju štete vjerovniku, a kod kulpožne tužbe dužnikovo skrivljeno neznanje o tome. Vjerovniku je lakše dokazati da se nešto "moglo znati" kao objektivnu činjenicu nego dužnikovo znanje (kao unutarjnu subjektivnu svijest), pa mu - u pravilu - više odgovara kulpožna tužba od doložne.¹⁵

4. Obiteljska paulijanska tužba

Ta tužba (*actio Pauliana familiaria*) predviđena je za slučaj kada dužnik sklopi pravni posao ili poduzme raspolaganje u korist svoga bračnog druga ili srodnika, a na štetu vjerovnika.

Između insolventnog dužnika i njegovih bliskih srodnika u pravilu postoji obostrano znanje, a često i namjera da se poduzetim pravnim radnjama dužnika nanosi vjerovnicima šteta. To osobito u slučaju kada dužnik sklopi

¹³ Vizner, op. cit., str. 1124; Vedriš-Klarić, op. cit., str. 168; Gorenc, op. cit., str. 112; Kačer, op. cit., str. 459.

¹⁴ Pavlović, op. cit., str. 33; Vizner, op. cit., str. 1124; Vedriš-Klarić, op. cit., str. 168.

¹⁵ Gorenc, op. cit., str. 111; Kačer, op. cit., str. 459.

pravni posao s nekim od srodnika, ili inače raspolaže u njihovu korist. Stoga vjerovnik ima pravo pobijanja naplatnih raspolaganja insolventnog dužnika s takvim trećim osobama s kojima je ili u korist kojih je radnja poduzeta. One su svrstane u četiri kategorije: a) bračni drug dužnika, b) njihovi krvni srodnici u ravnoj liniji, c) krvni srodnici u pobočnoj liniji do četvrtog stupnja, te d) srodnici po tazbini do četvrtog stupnja.¹⁶ Postoji zakonska predmnjeva da je navedenim osobama ("rodbina pod sumnjom", "*familia suspecta*") bilo poznato da dužnik poduzetim raspolaganjem nanosi štetu vjerovniku. Predmnjeva je oboriva (*praesumptio iuris*), što znači da se može dokazivati suprotno (čl. 76., st. 2. ZOO). To znači: umjesto da vjerovnik dokazuje činjenicu znanja člana "sumnjive obitelji", bračni drug odnosno bliski srodnik dužan je dokazati nepostojanje toga svog znanja.

Napominje se da ZOO tu predmnjevu predviđa samo za bračnog druga odnosno bliskog srodnika, a ne i za dužnika. Smatramo da se ona odnosi i na dužnika, jer su odredbe čl. 67., st. 2. ZOO neposredni nastavak odredba sadržanih u st. 1. tog članka. Iz cjelokupnog teksta tih odredba proizlazi, dakle, da postoji obostrana predmnjeva - pa bračni drug odnosno bliski srodnik treba dokazati da ni dužnik ni on nisu u trenutku dužnikova raspolaganja znali da se poduzetim raspolaganjem nanosi šteta vjerovniku.¹⁷

5. Kvazipaulijanska tužba

Ta tužba (*actio quasi Pauliana*) namijenjena je pobijanju besplatnih i s njima izjednačenih pravnih radnji kojima dužnik raspolaže u korist treće osobe. To su sva raspolaganja koja nisu naplatna i na koja dužnik nije obavezan, a kojima umanjuje svoju imovinu.

Besplatno raspolaganje širi je pojam od darovanja i u praksi se pojavljuje npr. kao otpust duga, preuzimanje duga, napuštanje prava, napuštanje stvari, isplata tuđeg duga, akceptiranje mjenice bez prijema valute, odricanje od nekog prava i sl. Kao oblik besplatnog raspolaganja ZOO posebno ističe odricanje od nasljedstva (čl. 67., st. 4.), koji poznaje i sudska praksa (odluka Vrhovnog suda

¹⁶ Tom popisu zakonodavac nije dodao izvanbračnog druga, iako izvanbračna zajednica muškarca i žene stvara imovinskopravne učinke na koje se na odgovarajući način primjenjuju odredbe Obiteljskog zakona o imovinskim odnosima bračnih drugova (v. čl. 258. Obiteljskog zakona, Nar. nov., br. 116/03, 17/04 i 136/04).

¹⁷ Tako i: Vizner, op. cit., str. 1125; Pavlović, op. cit., str. 34; Gorenc, op. cit., str. 112.

Republike Hrvatske, Rev-643/84 od 31. X. 1984., PSP-27/57). Besplatnost mora postojati u trenutku raspolaganja dužnika.

Vjerovnik koji pobija besplatno raspolaganje dužnika nije dužan dokazati znanje dužnika, ni znanje odnosno skrivljeno neznanje treće osobe (korisnika raspolaganja) da se poduzetim raspolaganjem nanosi vjerovniku šteta, jer postoji neoboriva zakonska predmnjeva (*praesumptio iuris et de iure*) da je dužnik za to znao i da je korisniku to bilo poznato ili moglo biti poznato (čl. 67., st. 3. ZOO). Tako i sudska praksa: "Kod besplatnih pravnih raspolaganja po samom zakonu se smatra da je dužnik znao da poduzetim raspolaganjem nanosi štetu vjerovnicima, a za osnovanost pobijanja ne zahtijeva se da je trećoj osobi to bilo poznato ili moglo biti poznato" (odluka Vrhovnog suda Republike Hrvatske, Rev-149/05 od 13. X. 2005., Ing PSP 06-1/str. 3).

VI. ISKLJUČENJE POBIJANJA

Prema odredbi čl. 68. ZOO, ne mogu se pobijati zbog oštećenja vjerovnika uobičajeni prigodni darovi, nagradni darovi, a ni darovi učinjeni iz zahvalnosti, razmjerni materijalnim mogućnostima dužnika. Ta je odredba, zapravo, nastavak odredaba iz čl. 67., st. 3. i 4. ZOO koje uređuju kvazipaulijansku tužbu: ona predviđa iznimke od mogućnosti pobijanja besplatnih raspolaganja dužnika, unatoč tome što ta raspolaganja nanose štetu vjerovnicima. *Ratio* te iznimke je u tome da se ne postigne veća šteta od koristi, i da oni koji se nisu bitno ili značajno okoristili nekim raspolaganjem ne moraju strahovati od posljedica.¹⁸

Odredba citiranog članka ZOO-a propisuje da se ne mogu pobijati:

- a) Uobičajeni prigodni darovi, kao npr. darovi učinjeni prigodom značajnijih obiteljskih ili vjerskih događaja (rođenje, krštenje, vjenčanje, crkveni blagdani). Riječ je, dakle, o darovima koji moraju biti i uobičajeni i prigodni (zahtjevi trebaju biti kumulativno ispunjeni).
- b) Nagradni darovi, npr. nagrada za neku dragovoljno učinjenu uslugu.
- c) Darovi učinjeni iz zahvalnosti, npr. dar učinjen bolnici u kojoj je darovatelj uspješno izliječen, nagrada za spašavanje života u nesreći člana uže obitelji i sl.¹⁹

---

¹⁸ Kačer, op. cit., str. 461.

¹⁹ U pravnoj književnosti izraženo je stajalište da je u navedenu kategoriju darova moguće uvrstiti i davanja u općekorisne svrhe - v. Radolović, op. cit., Informator, br. 4770, str. 13.

Sva navedena davanja - darovi pod a), b) i c) - moraju biti razmjerna materijalnim mogućnostima dužnika u vrijeme raspolaganja, jer bi u protivnom to išlo na teret vjerovnika - zaštita kojeg je temeljni *ratio* instituta pobijanja pravnih radnji dužnika.

Na tu iznimku od mogućnosti pobijanja pozivaju se korisnici (primatelji darova) kao protivnici pobijanja isticanjem prigovora u parnici koju je pokrenuo vjerovnik tužbom radi pobijanja darovanja. Na tuženiku je teret dokaza da su ispunjene pretpostavke za isključenje pobijanja u konkretnom slučaju.

Prema stajalištu izraženom u pravnoj književnosti, treba usko tumačiti kategorije glede kojih nije dopušteno pobijanje.²⁰ To stajalište u skladu je s općim pravilom o uskom tumačenju iznimke u odnosu prema pravilu.

VII. SREDSTVA POBIJANJA

1. Općenito

U ostvarenju pobijanja dužnikove pravne radnje javljaju se tri pitanja: a) Kojim se procesnopравnim sredstvima može pobijati dužnikova pravna radnja? b) Tko može biti pasivno legitimiran kao protivnik pobijanja? te c) Može li tuženik u paulijanskoj tužbi izbjeći pobijanje?

Odgovori na ta pitanja sadržavaju odredbe čl. 69. ZOO, koje glase:

“(1) Pravna radnja dužnika pobija se tužbom ili prigovorom.

(2) Tužba za pobijanje podnosi se protiv dužnika i treće osobe s kojom je ili u čiju je korist poduzeta pravna radnja koja se pobija, odnosno protiv njezinih sveopćih pravnih sljednika.

(3) Ako je treći otuđio nekim naplatnim poslom korist pribavljenu raspolaganjem koje se pobija, tužba se može podnijeti protiv pribavitelja samo ako je ovaj znao da se pribavljanje njegovih prednika moglo pobijati, a ako je tu korist otuđio besplatnim pravnim poslom, tužba se može podnijeti protiv pribavitelja i ako on to nije znao.

(4) Tuženik može izbjeći pobijanje ako ispuni dužnikovu obvezu.”

---

²⁰ Kačer, op. cit., str. 461.

2. Procesnopravna sredstva pobijanja

Pobijanje dužnikovih pravnih radnji može se postupovno učiniti: 1. tužbom, ili 2. prigovorom.

Zahtjev za pobijanjem pravnih radnji dužnika vjerovnik redovito ostvaruje nekom od paulijanskih tužbi, o kojima je već bilo riječi (v. naprijed pod V. Posebne pretpostavke pobijanja). Tužbom se zahtijeva da se određena pravna radnja proglašava bez učinka u odnosu na tužitelja (vjerovnika) i da je tuženik - treća osoba (u korist koje je poduzeta pravna radnja) dužan nešto učiniti ili trpjeti u svrhu namirenja tužitelja (vjerovnika).²¹ Tako i sudska praksa (odluka Županijskog suda u Koprivnici, Gž-1220/01 od 2. XI. 2001, Izbor 1/02-21).

Ponekad će vjerovnik pravnu radnju dužnika pobijati prigovorom. To je npr. slučaj kad je vjerovnik zaplijenio dužnikovu stvar radi namirenja svoje tražbine koju ima prema dužniku, a treća osoba tuži vjerovnika radi predaje stvari - pa vjerovnik istakne prigovor da je tužitelj (treća osoba) do svog prava - na temelju kojeg traži stvar - došao putem pobojnog raspolaganja dužnika.

3. Pasivno legitimirane osobe

Prema odredbama čl. 69., st. 2. i 3. ZOO, pasivno legitimirani u sporu o pobijanju, tj. kao protivnici pobijanja pojavljuju se: a) dužnik u svim situacijama, i b) treća osoba u tri inačice: 1. treća osoba s kojom je ili u korist koje je poduzeta pravna radnja koja se pobija, 2. univerzalni pravni sljednici treće osobe, te 3. singularni pravni sljednici treće osobe.

S obzirom na to da se prema odredbi čl. 69., st. 2. ZOO tužba za pobijanje podnosi protiv dužnika i treće osobe odnosno njezinih sveopćih pravnih sljednika, proizlazi da se takva tužba ne bi mogla podnijeti samo protiv dužnika, ili samo protiv treće osobe, odnosno samo protiv njezinih pravnih sljednika. Dužnik i treća osoba (odnosno njezini sljednici) jedinstveni su suparničari, jer se spor, zbog prirode pravnog odnosa, može riješiti samo na jednak način prema svima njima (v. čl. 201. Zakona o parničnom postupku, Nar. nov., br. 53/91, 91/92, 112/99, 88/01 i 117/03²²).

---

²¹ Tako i Gorenc, op. cit., str. 114; Radolović, op. cit., Informator, br. 4769, str. 5.

²² Tako i Eraković, A., Pobijanje dužnikovih pravnih radnji, Novi ZOO, Organizator, Zagreb, 2005., str. 43.

Glede “sveopćih pravnih sljednika” treće osobe s kojom je ili u korist koje je poduzeta pravna radnja koja se pobija, dodajemo sljedeće:

Univerzalni sljednik treće osobe je npr. nasljednik umrlog odnosno nova pravna osoba nastala spajanjem dviju ili više pravnih osoba, kao i pravna osoba preuzimatelj pripojene osobe.

Singularni sljednici su osobe koje su pravnim poslom stekle od treće osobe korist pribavljenu pobijanim raspolaganjem. Prema singularnom pribavitelju na temelju naplatnog pravnog posla vjerovnik može podići tužbu samo ako je ovaj znao da se pribavljanje njegova prednika moglo pobijati (traži se dakle, znanje - a ne skrivljeno neznanje singularnog sukcesora). Ako je, pak, singularni pribavitelj od trećega nešto stekao besplatnim pravnim poslom, vjerovnik ima pravo podići tužbu iako prijavitelj nije znao da se pribavljanje njegova prednika moglo pobijati (čl. 69., st. 3. ZOO).

4. Izbjegavanje pobijanja

Tuženik može izbjeći pobijanje ako ispuni dužnikovu obvezu (čl. 69., st. 4. ZOO). Kad tuženik (protivnik pobijanja) ispuni u korist tužitelja (vjerovnika) dužnikovu obvezu, izvršio je ono za čime pobijanje dužnikove pravne radnje zapravo smjera, zbog čega i otpada razlog za pobijanje.

Ispunjenjem dužnikove obveze vjerovniku protivnik pobijanja zadržava pribavljenu korist od dužnika.

VIII. UČINAK POBIJANJA

Prema odredbi čl. 70. ZOO, ako sud usvoji tužbeni zahtjev, pravna radnja gubi učinak samo prema tužitelju i samo koliko je potrebno za namirenje njegovih tražbina. Tako i sudska praksa (odluka Vrhovnog suda Republike Hrvatske, Rev-3110/95 od 13. XII. 1995., Ing PSP 97-1/str. 71; odluka Visokog trgovačkog suda Republike Hrvatske, Pž-3581/01 od 11. XI. 2003., Ing PSP 04-1/str. 1).²³

---

²³ Kačer ispravno upozorava da pravni učinak ne slijedi nakon usvajanja tužbenog zahtjeva, nego nakon što postane pravomoćna odluka suda: a) o usvajanju tužbenog zahtjeva - ako se pravna radnja pobija tužbom, odnosno b) o pobijanju tužbenog zahtjeva (dijelom ili u cjelini) - ako se pravna radnja pobija prigovorom. V. Kačer, op. cit., str. 463.

To znači da pobijani pravni posao dužnika i treće osobe nije pravno nevaljan, niti se raskida, već samo gubi pravni učinak - i to ne samo u odnosu između vjerovnika i treće osobe, nego i prema dužniku. Učinak obuhvaća tuženu treću sobu - stjecateljicu koristi iz pobijane pravne radnje na poseban način: ona je npr. dužna dopustiti da se tužitelj namiri iz vrijednosti stečene koristi, i to do visine iznosa njegove tražbine.

Dosljedno iznesenom, riječ je o relativnoj nevažnosti pobijane pravne radnje, jer je odlukom suda samo ograničeno njezino djelovanje i time uklonjen štetni učinak prema vjerovniku (tužitelju). Pobijana pravna radnja (npr. ugovor) prema svim ostalim osobama ostaje na snazi. Tako ostaju na snazi sva prava koja su treće osobe stekle na predmetu pobijanja nakon dužnikova poduzimanja radnje koja se pobija (npr. pravo zaloge), ako ta prava također ne podliježu pobijanju.

IX. ROK ZA PODNOŠENJE TUŽBE

Rokove za podnošenje tužbi propisuju odredbe čl. 71. ZOO, koje glase:

“(1) Tužba za pobijanje može se podnijeti u roku od jedne godine za raspolaganje iz članka 67. stavka 1. ovoga zakona, a za ostale slučajeve u roku od tri godine.

(2) Rok se računa od dana kad je poduzeta pravna radnja koja se pobija odnosno od dana kad je trebalo poduzeti propuštenu radnju”.

Iz odredbe st. 1. toga članka proizlazi da se u roku od jedne godine može podnijeti paulijanska dolozna i kulpozna tužba. Obiteljska paulijanska tužba i kvazipaulijanska tužba mogu se podnijeti u roku od tri godine.

Rokovi su prekluzivni,²⁴ o čemu se tako izjasnila i sudska praksa (odluka Županijskog suda u Varaždinu, Gž-1064/05 od 27. VI. 2005., Ing PSP 06-1/str. 4). To znači da njihovim istekom prestaje pravo na tužbu i da teku stalno (nema prekida odnosno zastoja, kao kod zastare) te da sud po službenoj dužnosti vodi računa o njihovu isteku. Vjerovnik je dužan dokazati da taj rok nije istekao.

Jednogodišnji odnosno trogodišnji prekluzivni rokovi u kojima treba podići paulijanske tužbe počinju teći od dana kad je dužnik poduzeo pravnu radnju, a ne od npr. dospelosti vjerovnikove tražbine (odluka Županijskog suda u Koprivnici, Gž-498/04 od 24. VIII. 2004., Ing PSP 05-1/str. 73).

²⁴ Vizner, op. cit., str. 1136; Gorenc, op. cit., str. 117.

Sastoji li se pravna radnja dužnika od više odvojenih akata, smatra se da je ona poduzeta u trenutku kad je poduzet posljednji akt kojim se ta radnja okončava.²⁵ Rok pobijanja zbog propuštanja počinje teći od posljednjeg dana u kojem je propuštena radnja još mogla biti poduzeta.

Riječ je o objektivnim rokovima koji nemaju veze sa saznanjem vjerovnika, nego samo s objektivnom činjenicom poduzimanja ili propuštanja pravne radnje.

Zakon nije propisao rok za podnošenje prigovora kojim se pobija pravna radnja dužnika, pa treba očekivati da će ovo pitanje riješiti sudska praksa.

X. ZAKLJUČNA RAZMATRANJA

Temeljna odredba iz odnosa vjerovnika i dužnika koju sadržava ZOO jest ona prema kojoj je vjerovnik u obveznom odnosu ovlašten od dužnika zahtijevati ispunjenje obveze, a dužnik je obvezu dužan ispuniti upravo onako kako ona glasi. Sankcija za neispunjavanje dužnikove obveze samo je imovinska. Ona pretpostavlja postojanje imovine dužnika, jer bez imovine dužnik nema čime ispuniti obvezu, a vjerovnik se nema iz čega namiriti.

Često se, međutim, događa da dužnik u razdoblju od sklapanja ugovora do dospelosti svojih obveza smanjuje svoju imovinu tako da o dospjeću vjerovnikove tražbine bude platno nesposoban, čime ugrožava mogućnost vjerovnikove naplate. U takvom slučaju vjerovnik može, sukladno odredbama čl. 66. do 71. ZOO, pobijati poduzete dužnikove pravne radnje kojima je izravno ili neizravno oštećen.

Pravo pobijanja vjerovnik ostvaruje podnošenjem paulijanske tužbe ili prigovora. Koju će vrstu tužbe podnijeti, ovisi o propisanim (općim i posebnim) pretpostavkama za njihovo podnošenje. Svaka od četiriju vrsta tužbi za pobijanje podnosi se protiv dužnika i treće osobe s kojom je ili u korist koje je poduzeta pravna radnja koja se pobija.

Ako sud usvoji tužbeni zahtjev, pravna radnja gubi učinak prema tužitelju i samo koliko je potrebno za namirenje njegovih tražbina. Riječ je o relativnoj nevažnosti pobijanja pravne radnje, jer je odlukom suda samo ograničeno njezino djelovanje - dok prema svim ostalim osobama ona ostaje na snazi.

Uspješnim pobijanjem dužnikove pravne radnje uklanja se njezin štetni učinak na vjerovnika. Zato treba zaključiti da je pobijanje pravnih radnji duž-

---

²⁵ Kačer, op. cit., 455; Gorenc, op. cit., str. 117.

nika značajan pravni instrument koji pojačava položaj vjerovnika u obveznim odnosima.

Summary

Hrvoje Momčinović*

CONTESTING THE DEBTOR'S LEGAL ACTIONS ACCORDING TO THE LAW ON OBLIGATORY RELATIONS

Creditor in the obligatory relation is entitled to require the fulfilment of the obligation from the debtor; and the debtor is required to fulfil his obligation exactly as it is stated. The debtor is liable with all his property to fulfil his obligation.

It is often the case, however, that the debtor's property diminishes in the period between the making of the contract and fulfilment of his obligations to such a degree that he becomes insolvent by the time when the creditor's claims arrive, which calls into question the possibility of creditor's payment. In such a case, the creditor can contest the debtor's legal actions resulting in his direct or indirect damage, according to the Article 66 to 71 of the Law on Obligatory Relations.

The creditor can carry into effect his right of contestation by submitting one of the four possible Paulian actions (dolose, culpatory, family, quasi-paulian) against the debtor and the third party with whom or to whose benefit the contested legal action was taken. Preclusive time limits are prescribed for taking these actions.

If charges are accepted by the court, legal action loses its effect to the plaintiff (creditor) only to the extent that is necessary to settle his claims. It can be explained by the relative unimportance of the contested legal action, since its legal effect is limited only by the court's decision, while remaining in force with respect to all the other persons.

The result of contestation of the debtor's legal actions strengthens the position of the creditor in obligatory relations.

Key words: contestation, debtor's legal action, Paulian actions, contestation effect

---

* Hrvoje Momčinović, LL. M., judge of the Constitutional court of the Republic of Croatia in retirement

Zusammenfassung

Hrvoje Momčinović*

ANFECHTUNG VON RECHTSHANDLUNGEN DES SCHULDNERS NACH DEM OBLIGATIONENGESETZ

Der Gläubiger in einem Schuldverhältnis ist berechtigt, vom Schuldner die Erfüllung der Verpflichtung zu verlangen, der Schuldner ist verpflichtet, die Verpflichtung genau so zu erfüllen, wie sie lautet. Für die Erfüllung der Verpflichtung haftet der Schuldner mit seinem gesamten Vermögen.

Es kommt jedoch häufig vor, dass der Schuldner im Zeitraum zwischen Vertragsabschluss und der Fälligkeit seiner Verpflichtungen sein Vermögen in dem Maße mindert, dass er bei Fälligkeit der Forderung des Gläubigers zahlungsunfähig ist, was die Möglichkeit der Befriedigung des Gläubigers gefährdet. In diesem Falle kann der Gläubiger gemäß den §§ 66 bis 71 des Obligationengesetzes die unternommenen Rechtshandlungen des Schuldners, die ihn direkt oder indirekt schädigen, anfechten.

Das Anfechtungsrecht kann der Gläubiger durch Erhebung einer von vier möglichen paulianischen Klagen gegen seinen Schuldner oder einen Dritten, mit dem oder zu dessen Vorteil die angefochtene Rechtshandlung unternommen wurde, konsumieren (der dolosen, der culposen, der familiären, der quasipaulianischen). Für die Einreichung dieser Klagen schreibt das Gesetz Präklusivfristen vor.

Gibt das Gericht der Klage statt, verliert die Rechtshandlung ihre Wirkung gegenüber dem Kläger (Gläubiger), und zwar nur in dem zur Befriedigung erforderlichen Ausmaß. Es handelt sich um eine relativ belanglose Rechtshandlung, weil die gerichtliche Entscheidung die Rechtswirkung nur beschränkt á während sie gegenüber allen anderen Personen in Kraft bleibt.

Das Resultat der Anfechtung der Rechtshandlungen des Schuldners stärkt die Position des Gläubigers in den Schuldverhältnissen.

Schlüsselwörter: Anfechtung, Rechtshandlung des Schuldners, paulianische Anfechtungsklagen, paulianische Klagen, Wirkung der Anfechtung

---

** Mag. Hrvoje Momčinović, Richter des Verfassungsgerichts der Republik Kroatien a. D.